

képei díszítsék. Ezek az észrevételek azonban semmit sem vonnak le a Magyar Napló által közzétett kiadvány értékéből.

Faragó Laura hiteles képet rajzolt a hetven esztendeje Baranya megyében fölkeresett csángó énekesek hit- és dallamvilágáról. A kép érvényesüléséhez nagymértékben hozzájárul az ugyancsak általa választott szövegkörnyezet. A könyv utolsó lapjain Domokos Pál Péter lánya, az ugyancsak népzenevel foglalkozó Domokos Mária vázolja, hogy mit jelentett édesapja számára a moldvai csángó magyarok sorsának és kultúrájának megismerése. A Bevezetőben pedig ezt írja a költő Juhász Ferenc: „külön szép ebben az áldott könyvben, hogy gyűjtője egyre mélyebbre ás anyanyelvünkben, mint a kútásó a gyökeres, agyagos

földcsőben, hogy végül a mélyben a hideg üresség alján a víz-eret megtalálja, az élető szent anyagot, életünk megváltó, föld-szülte könnyeit.”

Faragó Laura új könyvét átlapozva, a szerző szándéka szerint fölismerhetjük, átérezhetjük a csángók által őrzött magyar népzenei anyag értékét és megtartó erejét. Hozzásegít bennünket, hogy megismerjük és megőrizzük hagyományos kultúránknak ezt a szeletét. S ha valakiknek, hát a szegény csángóknak igen nagy szükségük van ezekre a szellemi erőkre, hiszen tudjuk, hogy amiképpen egy közösség őrzi hagyományos gyökereit, azonképpen őrzik ezek a gyökerek az ártó erőknek kiszolgáltatott közösséget.

Halász Péter

Az elbeszélésbe ágyazott néprajz

Iancu Laura: Szeretföld.

Magyar Napló, Bp. 2011. 162 old.

Moldva egyik, Szeret folyótól keletre eső csángó településén, a Gajcsána (Găiceana) községhez tartozó Magyarfaluban (ma: Arini, korábban: Unguri) született Iancu Laura író-költő és néprajzkutató. Legfontosabb néprajzi munkái: *Johófiú Jankó. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek*. Somogyhegyi Kft, Velence 2002; *Az aranyréce. Mesék Moldvából*. Hagományok Háza, Bp. 2005; *Magyarfalusi emlékek*. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Bp. 2005; *Jeles napok, ünnepi szokások a moldvai Magyarfaluban*. Lucidus Kiadó, Bp. 2011). Szülőfaluja vallási néprajzáról írt, a Pécsi Tudományegyetem Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén megvédett doktori dolgozata nemrég jelent meg: *Vallás Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat*. L'Harmattan, Bp. 2013.

Iancu Laurának újabban két könyve is napvilágot látott az irodalmi próza műfajában. A hálás és hűséges tanítványként Borbáth Erzsébethez írt leveleinek szerkesztett gyűjteménye (*Élet(fogytiglan)*. Univ Kiadó, Szeged 2009) már három esztendővel ezelőtt jelezte, hogy ebben a műfajban is van

mondanivalója. Bizonyítja ezt újabb prózakötete, a rá jellemző szerénységgel „elbeszélésnek” nevezett *Szeretföld*, amelyet azonban inkább tekinthetünk néprajzi és szociográfiai ihletésű kisregénynek. Hiszen szerzője ezzel a Domokos Pál Péter emlékének ajánlott munkájával arra az útra lépett, amelyen a 20. századi magyar szépirodalom legjobbjai jártak, azok, akik egy-egy magyar néprajzi tájról írva teremtették meg saját írói világukat. Ahogy Tamási Áron a Székelyföld, Kós Károly Kalotaszeg, Kodolányi János az Ormánság népét emelte a magyar irodalomba, úgy mutatja be Iancu Laura a Szeret menti csángó népet minden kulturális és emberi értékével, minden elesettségével, nyomorúságával.

Kisregénye időpontjával a szerző azt a történelmi pillanatot vagy inkább korszakot választotta, amikor véget ért a II. világháború, és az emberiség – valahol Európában tapogatózva – próbált valamiképpen magára találni. Mintha Ady verssorai szolgáltatnák a könyv cselekményének kegyetlen „háttérzenéjét”: „Uram, háborúból jövök én,

/ Mindennek vége, vége: / Békíts ki Magaddal, s magammal, / Hiszen Te vagy a Béke.” (*Imádság háború után*)

A *Szeretföld* cselekménye azzal a jelenetsorral kezdődik, amikor a kisregény egyik főszereplője útban van a háborúból „hazafelé”. Lelkiállapotát így jellemzi a szerző: „Magam számára is idegen vagyok. Háborúból jövök. Sem hősi halott, sem fogoly. Túlélő.” Igen, a túlélők sorsa zsúfolódik ebben a kisregényben, amelynek stílusát – az aprólékosan realista eszközökkel megrajzolt mesevilágot – leginkább talán szürrealistának nevezhetnénk, anélkül hogy leragadnánk ennél a jelzőnél. Mert a cselekmény mesterien szőtt szálaiból egyszerre bontakozik ki a nyers, sokszor kegyetlen valóság, valamint az, ami ezekből a lelkekben ver tanyát és él tovább. Aztán ebből a kétféle szálból születik, mint a csángó szövőszék, az *osztovata* hosszú és keresztzálából – a *mejékéből* s az *ontokból* – ez elbeszélés szövete.

A nem evilági szálaból szőtt cselekményre jellemző, hogy sok minden *történik* benne, de szinte semmi sem *valósul meg*. Jön a háborút túlélő katona, de igazából sohasem érkezik haza, mert feltartóztatják őt a jelképeknek is tekinthető részletek. Az otthon, a háborút túlélő falu templomot épít, de nem annyira Istennek, inkább önmaguknak –, ám a templom sohasem épül fel, mert „amit raknak estig, leomlik reggelre...” A háború során megesett asszony nagy szeretettel megformázott, kegyetlen sorsú gyermekének életfonala is úgy *sírül* az anyjával és a frontról megtérő emberével, ahogyan a párhuzamosak futnak egymás mellett azzal a tudattal, hogy ha előbb nem is, a végtelenben egészen biztos találkozni fognak. És talán találkoznak is, legalábbis a könyvet letéve nem érezzük azt, hogy nem találunk majd egymásra, és nem fordul jóra minden. Mintha a háborúból megtért katona is elérne a családjához, s mintha a virágból lett gyermek is megtalálná a helyét. Úgy tűnik, a templom is felépül, vagy legalábbis nem marad félbe.

A cselekménynek ezt a hajnali ködben bontakozó, elő-előtűnő, újra és újra elhomályosodó vázát tölti ki Iancu Laura a szülőföld valóságos világából

költött részletekkel, amelyek úgy simulnak az egészhez, mint a szárnyak színes tollai, amelyek mindegyikének önálló a rajzolata, de együtt a márdár teljes és jellemző színezetét teremtik meg. Aki nemcsak kutyafuttában járt már a Szeretföldön, könnyen felismerhet egy-egy konkrét néprajzi jelenséget, folklórtémát vagy éppen a sok meséléstől folklorizálódott történetet, de aki nem, az is ráérezhet az itt-ott heverő drágakövekből a megcsiszolt gyémántok csillogására. Ízig-vérig prózaíró szerzőre találtunk tehát. Kezdetben elővarázsolja a cselekmény vázát, vagyis megalapozza, miként a festőművész, a kép hátterét. Majd élményei teljességéből felhordja rá a mesét, vagyis a húst, azután hozzáteszi a maga gondolat- és érzelmvilágából azt, ami szükséges és odaváló, tehát az idegrendszert. Amitől pedig ez az összegyúrt anyag megelevenedik – szorongattat, szívbe markol, felmagasztosul, üdvözülni –, az már a szépírói tehetség dolga, azé a képessége, ami – Kodolányi János szavaival szólva – a lelkiismeretesen körmölgő *íródeákot* a jelenségeket megidéző, művét *teremtő táltostól* megkülönbözteti.

Ez a csángó élet és a csángó sors valóságából megteremtett, újjászült, elővarázsolat világ pedig sokszor jellemzőbb, torokszoritóbb, mint a pusztai valóság, talán mert az *igazat* mondja, nem csak a valódit. Ezért van aztán, hogy a szerző, aki maga is néprajzkutató, néhány mondattal, egy-egy gondosan megformázott kifejezéssel sokszor többet, teljesebbet közöl valamely jelenségről, mint akárhány hosszú lére eresztett tudományos tanulmány. Ilyen a pokolpataki halottlátó, a többször is újjászületett Ellátó Mihály szigorúan realista eszközökkel megrajzolt, nem evilágból való alakja, megnyilatkozásai. Ilyen a Moldva népe által a háború utáni időben átélte, szecsetának (secetă) nevezett, kegyetlen szárazság okozta éhínség emlékfoszlányokból, nagy írói erővel kidolgozott jelensége és az esőért könyörgő körmenet megrázó leírása. Ilyen a hazatérőben lévő katona, Keleti Jeremiás feleségét, a falu szemében a hadiözvegyek titokzatosságába burkolt Magdolnát a férfiakat álmukban megkísértő, *megnyomó szépasszonnyá* tevő sóvárgás.

Legfőképpen pedig ilyenek a Szeretföld templomát kalákában építők megpróbáltatásai, amik – Kazán várától a bodrogekői Karcsa templomán keresztül Déva váráig – minden igazán nagy vállalkozásba fogott közösséget ősidők óta próbára tesznek, emberfölötti áldozatvállalásra készítetnek, még ha itt a valamikori emberáldozat humánusabbnak *tűnő* változatával: az áldozatra szánt asszony árnyékának befalazásával találkozunk is.

„Akit feldob magából egy nép, az nevében akarjon nagyot” – írja Magyarai Lajos *Kőrösi Csoma testamentuma* című versében. S így is van: a moldvai magyarságból vététt Iancu Laura kisregénye megidézi, *tetemre hívja* a csángó sorsot alakító okok és okozatok szinte minden gyanúsítottját. Így kerül terítékre a moldvai római katolikus pap és a csángó nép riasztó viszonya; azé a népé, amely „tökélyre vitte az engedelmességet, önszántából vagy sem, egészen alávettett lett, idővel az elnyomott élet vált egyetlen élhető, kiismerhető életformává, ahonnan erőszakkal sem lehet már kirántani. A nép a jogot nem ismerte, csak a törvényt, a törvényt s a parancsot, mely egyedül

csak rá vonatkozott.” Ez a falu tudatvilágában élő, íratlan törvény telik be Palika Minyin, amikor igazába vetett meggyőződésével panaszt mert tenni, szembe mert szállni a pappal, mire az, ahogyan a faluban beszéltek, megátkozta. Felidézi a szerző az idegen nyelvű templomi szolgálatot, az imádkozást nem értő gyermek keserű érzéseit; a bojárnetét játszó nagygazdafélség hisztérikus embertelenségét; az állatként tartott, szeretetre éhes szolgagyermek naív játékait, odaadó ragaszkodását.

Ilyen felismerésekre csak az juthat, aki belülről látja Szeretföld emberi közösségének természetét, embereinek lelki mélységeit, s olyan anteuszi erővel tudja megidézni ezt a világot, mint Iancu Laura. Könyve nem azt a felszínes spekulációt nyújtja, amit harminc aranyért vetnek papírra, sem nem törekszik a mindentudás hamis babérrá, amire csak a Szeretföldön futtában megfordulók vágnak. Laura, mint a kisregény Nevesincs Pétere, almacesmetét ültetett, amelynek gyümölcse talán nem mindenkinek ízlik, de akkor is megpihenhet az árnyékában.

Halász Péter

Egy moldvai csángó falu vallási néprajzi monográfiája

*Iancu Laura: Vallás a moldvai Magyarfaluban. Néprajzi vizsgálat. L'Harmattan – PTE Néprajz-
Kulturális Antropológia Tanszék, 2013. 424 old. (Studia Ethnologica Hungarica XVII.)*

Iancu Laura doktori disszertáció alapján készült könyve a moldvai Magyarfalú teljes vallási rendszerét igyekszik feltárni és értelmezni. A szerző nemcsak a vallásos képzetek összességének és a vallás egyéni vagy közösségi rituális megnyilvánulásainak bemutatását tekinti feladatának és munkája tárgyának, hanem ezzel párhuzamosan fejezetről fejezetre a vallásos képzetek és rítusok társadalmi funkcióinak bemutatását is igyekszik megvalósítani. „Nemcsak arra voltam kíváncsi, *amit és ahogyan* az emberek cselekszenek, hanem még inkább arra, amit az emberek *tudnak, gondolnak, hisznek*, amikor cselekszenek” – írja (29.). A témához való

hozzaállásában tehát úgy igyekszik érvényesíteni egy mentalitás- és társadalomközpontú, funkcionista szemléletet, hogy közben valódi, a vallásosság minden lényeges jelenségére kiterjedő néprajzi monográfiát valósít meg. Ilyen összetett módszerű és ugyanakkor a vizsgálat tárgyát tekintve ilyen átfogó, a működő vallási rendszer egészére kiterjedő összetett vizsgálattal a magyar néprajztudományban még nem találkoztunk. A könyv egyszerre tekinthető tehát „modernnek” (az alkalmazott összetett kutatási módszertant tekintve) és „klasszikusnak” (a teljes vallási rendszer bemutatásának igényét tekintve).

Tánczos Vilmos (1959) – néprajzkutató, habilitált egyetemi docens, BBTE BTK Magyar Néprajzi és Antropológiai Intézet, Kolozsvár, tanczosvilmos@yahoo.com